

İngiliz Kabinesinde ‘Tarafsız Bölge’nin Korunması Konusunda Gerçekleştirilen Müzakereler (7-29 Eylül 1922)

Nazire DOĞAN

Öğr. Gör. Dr., Kayseri Üniversitesi, Tomarza Mustafa Akıncıoğlu Meslek Yüksekokulu, Kayseri

E-Mail: naziredogan@kayseri.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-2659-6872

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 28.02.2024 Kabul Tarihi / Accepted: 05.09.2024

ÖZ

DOĞAN, Nazire, **İngiliz Kabinesinde ‘Tarafsız Bölge’nin Korunması Konusunda Gerçekleştirilen Müzakereler (7-29 Eylül 1922)**, CTAD, Yıl 21, Sayı 42 (Bahar 2025), s.391-407.

Başkomutanlık Meydan Muharebesi’nin kazanılmasından sonra Batı yönünde hızla ilerleyen Türk ordusu, Yunanlıların elindeki birçok yeri ele geçirmiş ve 9 Eylül’de de İzmir’e girmiştir. Bundan sonra Başkomutan Mustafa Kemal Paşa’nın amacı, Misak-ı Milli doğrultusunda Edirne ve Trakya’yı ele geçirmek olmuştur. Ancak İngilizler, Trakya bölgesini toplanacak konferansta pazarlık unsuru olarak kullanmak istediklerinden konferanstan önce bölgenin Türklerin eline geçmesine engel olmaya çalışmışlardır. Bundan dolayı Türklerin buraya geçiş güzergâhında olan Çanakkale bölgesini “tarafsız bölge” ilan etmişlerdir. Bu suretle Türk ordusunun Trakya’ya geçişine mâni olmak istemişlerdir. Bu konuda kabinede birçok müzakere gerçekleştirilmiştir. Kabinedeki müzakerelere dair belgeler Londra’daki The National Archives’ten

elde edilmiştir. Belgeler incelendiğinde müzakerelerde Başbakan Lloyd George, Dışişleri Bakanı Lord Curzon ve Sömürgeler Bakanı Winston Churchill'in daha baskın olduğu görülmüştür. Bu üç isim özellikle “tarafsız bölge”nin korunması ve gerektiğinde bölgedeki kuvvetlerin artırılması konusu üzerinde durmuşlardır. Müzakerelere katılan bakan ve komutanlar da bu görüşü paylaşmışlardır. Hatta bölgedeki kuvvetlerin nasıl artırılacağı konusunda fikir yürütmüşler ve gerekli desteği vermişlerdir. Türklerin bölgeye çok yaklaşması kabinede birtakım görüş ayrılıklarına da neden olmuştur. Zira bakanlardan bazıları Türklere ateşle karşılık verilmesi gerektiğini düşünürken Lloyd George ve Lord Curzon böyle aşırı davranışlardan kaçınılması gerektiğini ifade etmiştir. Bu çalışmada “tarafsız bölge”nin korunması konusunda İngiliz kabinesinde gerçekleştirilen müzakerelere değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Trakya, Boğazlar, Tarafsız Bölge, Türk Ordusu, İngiliz Kabinesi.

ABSTRACT

DOĞAN, Nazire, **Negotiations held in the British Cabinet on the Protection of the ‘Neutral Zone’ (September 7-29, 1922)**, CTAD, Year 21, Issue 42 (Spring 2025), pp. 391-407.

After the victory in the Battle of the Commander-in-Chief, the Turkish army, rapidly advancing towards the West, captured many places held by the Greeks and entered Izmir on September 9. After this, the aim of Commander-in-Chief Mustafa Kemal Pasha was to capture Edirne and Thrace in line with the National Pact. However, since the British wanted to use the Thrace region as a bargaining chip in the conference to be held, they tried to prevent the region from falling into Turkish hands before the conference. For this reason, they declared the Çanakkale region, which was on the Turks' route to this region, as a ‘neutral zone’. In this way, they wanted to prevent the Turkish army from passing into Thrace. Many negotiations were held in the cabinet on this issue. Documents regarding the negotiations in the cabinet were obtained from The National Archives in London. When the documents were examined, it was seen that Prime Minister Lloyd George, Foreign Minister Lord Curzon and Colonial Minister Winston Churchill were more dominant in the negotiations. These three names particularly focused on the protection of the “neutral zone” and the increase of the forces in the region when necessary. The ministers and commanders who participated in the negotiations also shared this view. They even discussed how the forces in the region could be increased and provided the necessary support. The fact that the Turks were too close to the region also caused some disagreements in the cabinet. While some of the ministers thought that the Turks should be responded with fire, Lloyd George and Lord Curzon stated that such an extreme behavior should be avoided. This study will address

the negotiations held in the British cabinet on the protection of the ‘neutral zone’.

Keywords: Thrace, Straits, Neutral Zone, Turkish Army, British Cabinet.

Giriş

Kurtuluş Savaşı’nda Batı Cephesi’nde gerçekleştirilen Başkomutanlık Meydan Muharebesi’nde Türk ordusu Yunanlıları bozguna uğratmıştır. Mustafa Kemal Paşa, 1 Eylül’de Türk ordusuna “*Ordular ilk bedefiniz Akdenizdir, ileri*” emrini vermiştir. Ordu bu emir doğrultusunda İzmir’e doğru ilerlemeye başlamıştır. Bu güzergâhta yer alan birçok yeri Yunan işgalinden kurtarmış, 9 Eylül’de de İzmir’i ele geçirmiştir. Mustafa Kemal Paşa da İsmet Paşa ve Fevzi Paşa ile 10 Eylül’de İzmir’e girmiştir. Ancak Mustafa Kemal Paşa’nın İzmir’de durmak gibi bir niyeti yoktu. Amacı; Misak-ı Milli’ye uygun olarak İstanbul ve Edirne’yi almaktır. Bundan dolayı askerlerini Çanakkale ve İstanbul istikametinde ilerletmeye devam etmiştir.¹ Bu gelişmeler neticesinde olayların ağırlık merkezi Anadolu’dan Boğazlara kaymıştır.² Türk ordusunun bu ilerleyişi özellikle İngilizleri tedirgin etmiştir, çünkü Fransa, Yunanlıların mütareke teklifini reddetmiş, Yunanlıların Batı Anadolu’dan derhal çekilmesini istemişti. İtalya ise bu teklife cevap bile vermemişti. Bu durum göstermiştir ki İngilizler bölgeyi tek başlarına savunacaklardır.³ Türk ordusunun kararlı ilerleyişi karşısında paniğe kapılan İngilizler vakit kaybetmeden İstanbul ve Boğazlar Bölgesi’ni “tarafsız bölge” ilan ederek Türk ordusunun buraya girmesini engellemeye çalışmışlardır.⁴ İngilizlerin “tarafsız bölge” olarak adlandırdıkları bölge; Marmara’nın güney kıyısındaki Karabiga’dan güneye doğru Biga ve Bayramiç’e kadar uzanmaktaydı. Bu hattı savunabilmek için 80 mil uzunluğunda bir cephe kurmak gerekiyordu. Durumun zorluğunun farkında olan İstanbul’daki İşgal Orduları Başkomutanı General Harington emrindeki Albay D.I. Shuttleworth’u bölgeye göndererek derhal savunma tedbirleri almasını istemiştir. Shuttleworth, aldığı emir üzerine 10 Eylül’de kurmay yüzbaşısı ile İstanbul’dan ayrılarak 11 Eylül’de Çanakkale’ye varmıştır. Burada Çanakkale’den Nara burnuna kadar

¹ *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, 19. Yüzyılın İkinci Yarısından 20. Yüzyılın Başlarına Kadar Osmanlı Devleti ve Yeni Türkiye’nin Doğuşu (Modernleşen Türkiye), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2023, s.1273-1275.

² Salahi R. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1986, s.269.

³ Selahattin Tansel, *Mondros’tan Mudanya’ya Kadar*, Cilt IV, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1991, s. 197.

⁴ Durmuş Yalçın, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, 12. Baskı, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2016, s. 320.

olan hat üzerinde Çanakkale Boğaz kıyılarında savunma tedbirleri almıştır.⁵ Shuteleworth komutayı devralmasından sonra bölgeye İngiltere ve Malta'dan kıtalar getirmiş ve bölgedeki bir taburluk İngiliz kuvveti iki tugaylı bir tümen seviyesine çıkarılmıştır.⁶ İngilizler sadece bölgedeki askerlerinin sayısını artırmakla kalmamış, aynı zamanda iâşe, sağlık ve barınma konusunda da tedbirler almışlardır. Ayrıca bölgeye küçük çaplı bir havaalanı inşa etmişlerdir.⁷

Kabinedeki Müzakereler ve Müttefik Desteğinin Sağlanmaya Çalışılması

Yunanlıların Türklere yenilmesinden sonra İngiliz Hükûmeti'nin Yakın Doğu politikasını yeniden gözden geçirmesi gerekmiştir. 7 Eylül 1922 tarihinde toplanan İngiliz kabinesinde Sağlık Bakanı Sir Alfred Mond, Türklerin ateşkes şartlarını kabul etmemesi durumunda tüm Yunan ordusunu yok edeceğini, bu durumda ne yapılması gerektiğini sormuştur. Bundan sonra kabinde Küçük Asya'nın Yunanlılar tarafından boşaltılmasının İngilizlerin Yakın Doğu politikalarında bir değişiklik yapılmasını gerekli kılıp kılmayacağı konusu tartışılmıştır. Sömürgeler Bakanı Winston Churchill İngilizlerin Gelibolu'yu asla terk etmemeleri gerektiğinden bahsetmiştir. Çünkü bölge Boğazlardan dolayı stratejik açıdan oldukça önemliydi. Boğazların kapalı olması I. Dünya Savaşı'nın iki yıl uzamasına neden olmuştu. Bundan dolayı Gelibolu yarımadası asla Türklerin eline geçmemeliydi. Ayrıca bölgenin Türklerin eline geçmesi demek I. Dünya Savaşı'nda elde edilen tüm kazançların elden gitmesine ve bir Balkan Savaşı'nın patlak vermesine neden olabilirdi. Bu yüzden bölgeden asla çekilmemeliydi. Tüm bunlar göz önüne alındıktan sonra bölgedeki İngiliz kuvvetlerinin güçlendirilmesi kararı alınmıştır.⁸ Kabinenin bu oturumunda tüm bakanlar Gelibolu Yarımadası'ndan çekilmemesi ve bölgedeki kuvvetlerin artırılması gerektiği konusunda hem fikir olmuşlardır.

9 Eylül'de Türk ordusunun İzmir'e girmesi sadece Türklerde değil aynı zamanda Müslüman dünyasında da büyük bir coşkuyla karşılanmıştır. Hindistan Kral Naibinden Hindistan Dışişleri Bakanlığı'na çekilen telgrafta; Hindistan bakımından İngiliz-Türk dostluğunun diriltilmesi gerektiği, Türklerin zaferlerinin meyvelerini ellerinden almalarının İslam dünyasında fırtına

⁵ David Walder, *Çanakkale Olayı*, Milliyet Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1970, s. 240.

⁶ *Türk İstiklal Harbi 2. Cilt, Batı Cephesi*, 6. Kısım, 4. Kitap, *İstiklal Harbi'nin Son Safhası*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1995, s. 42.

⁷ F. Rezzan Ünalp, "Çanakkale'den Mudanya'ya Nasıl Gelindi: Mudanya Mütarekesi", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı*, Cilt 22, Sayı 34, Bahar 2023, s.84.

⁸ The National Archives, (TNA), Records the Cabinet Papers (CAB) 23/31/1, 7 Eylül 1922.

koparacağı yazılmıştır.⁹ Bundan dolayı İngilizler Müslüman dünyasındaki coşkuyu görmezden gelemeyeceklerdi. Hem Müslüman dünyasındaki bu gelişmeler hem de Türklerin bir taraftan Gelibolu Yarımadası istikametinde ilerlemesi 11 Eylül’de toplanan kabinede İngiliz askerlerini Boğazların Anadolu yakasından çekme kararı alınmasında etkili olmuştur.¹⁰ Kabinenin aldığı bu karar neticesinde Savaş Ofisi’nden General Harington’a bir telgraf çekilerek Çanakkale’yi boşaltabileceği, İzmit’ten çekilebileceği yazılmıştır.¹¹ Ancak Savaş Ofisi’nin bu teklifine İstanbul’da bulunan İngiliz Yüksek Komiser Rumbold ve General Harington karşı çıkmıştır. Rumbold ve Harington, İngiliz askerlerinin İzmit ve Çanakkale’de bulunmasının İstanbul ve Boğazların güvenliği için oldukça önemli olduğunu vurgulamışlardır.¹² Ayrıca Dışişleri Bakanı Lord Curzon da İzmit ve Çanakkale bölgesinin müzakerelerde koz olarak kullanılabileceği düşüncesiyle boşaltılmasına taraftar olmadığını ifade etmiştir.¹³ Sonuçta kabine Rumbold ve Harington’un önerisini kabul etmiş, İngiliz askerleri Çanakkale ve İzmit’ten geri çekilmemiştir. Bu arada Mustafa Kemal Paşa, Amerikalı gazeteci Richard Vine’a; “*Trakya’ya varmak için Üsküdar ve Karadeniz Boğazları’ndan geçeceğim. 24 saatte en iyi katalarımı Trakya’ya geçirecek nakliye gemilerim vardır*” şeklinde bir demec vermiş,¹⁴ bu demec İngilizleri oldukça tedirgin etmiştir. Rumbold, Londra’ya yazdığı telgrafta acilen bir konferans toplanmasını, yoksa Mustafa Kemal Paşa’nın rahat durmayacağını ifade etmiştir. “*Ordular ilk hedefiniz Akdeniz’dir*” diyen Mustafa Kemal Paşa’nın ikinci hedefinin Trakya olacağına dikkat çekmiştir.¹⁵

Boğazlar Bölgesi’nde bunlar yaşanırken 15 Eylül’de toplanan İngiliz kabinesinde Lloyd George, Mustafa Kemal Paşa’nın önünden çekilmek gibi bir niyetinin olmadığını, Curzon da Türklerin müttefiklere tek bir kurşun sıkmayı düşünmesinin bile saçma bir şaka olacağını söylemiştir. Bu ifadeye pek de

⁹ Bilal Şimşir, *İngiliz Belgelerinde Atatürk (1919-1938): Ekim 1921-Ekim 1922*, Cilt 4, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2000, s. 402.

¹⁰ Mustafa Çulhalı, “Çanakkale Krizi ve Lloyd George’un İktidardan Düşmesi: Eylül-Ekim 1922”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 15, Sayı 45, Kasım 1999, s. 804.

¹¹ Bilal Şimşir, *İngiliz Belgeleriyle Sakarya’dan İzmir’e 1921-1923*, 3. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2006, s. 4437, 438, 440.

¹² Çulhalı, agm., s.805.

¹³ Şimşir, *Sakarya’dan İzmir’e...*, s. 437-438.

¹⁴ *Türk İstiklal Harbi*, s.43.

¹⁵ Şimşir, *Sakarya’dan İzmir’e...*, s. 443.

inanılmamış olacak ki¹⁶ oturum sonunda bölgenin ne pahasına olursa olsun savunulması ve bu savunmayı gerçekleştirebilmek için bölgedeki kuvvetlerin güçlendirilmesi kararı alınmıştır. Bu karar gereğince yapılacak ilk işin müttefiklerin desteğini sağlamak olacağı konusu üzerinde durulmuştur. Bunun için Curzon'un Paris'e giderek Fransa Başbakanı M. Poincare ile görüşmesi ve Türklere karşı bölgeyi birlikte savunmak için iş birliği teklifinde bulunması kararlaştırılmıştır. Curzon Yunanistan, Sırbistan ve Romanya'nın da belli bir kuvvet göndermesi gerektiği fikrini ortaya atmıştır. Başbakan Lloyd George ise Çanakkale Boğazı'nın özgürlüğünden Romanya kadar hiçbir devletin çıkarı olmadığını, bundan dolayı Romanya'dan da bir kuvvet istenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu devletlerle acilen görüşülüp bir kuvvet gönderip göndermeyeceklerinin sorulması, ayrıca ancak kuvvet gönderirlerse toplanacak barış konferansına katılabileceklerinin altının çizilmesi gerektiği söylenmiştir. İrlanda Baş Sekreteri Sir Hamar Greenwood Avustralya ve Yeni Zelanda'dan da kuvvet istenmesi fikrini ortaya atmıştır. Toplantıda ayrıca ABD'den de destek istenip istenmemesi konusu üzerinde durulmuştur. ABD'nin de Türkiye'de misyoner çıkarları olduğu ifade edilmiş; ama daha sonra misyonerlik faaliyetlerinin bir değeri olmadığı kanaatine varılmıştır. Bundan dolayı ABD'den yardım isteme konusu askıya alınmıştır. Savaş Bakanı Worthington-Evans Malta'da bir tabur ve iki batarya, Cebel-i Tarık'ta başka bir tabur olduğunu ve bunların bölgeye nakledilebileceğini ifade etmiştir. Amirallik 1. Lordu Austen Chamberlain ise bölgenin elde tutulabilmesi için uluslararası kuvvetlerin gerektiğini ve bundan dolayı Milletler Cemiyetine başvurulmasının uygun olacağını söylemiştir. Curzon bu konunun daha önce de gündeme geldiğini ve kabinenin onayını aldığını; ancak Fransa'nın muhalefeti nedeniyle bunun hayata geçirilemediğini ifade etmiştir. Milletler Cemiyetine başvurulması konusunun en son çare olarak düşünülmesini önermiştir. Curzon'un bu önerisi kabul edilmiştir.¹⁷

Kabinenin bu oturumunda alınan karar gereğince Lloyd George vakit kaybetmeden sömürgelere bir telgraf çekerek kuvvet göndermelerini talep etmiştir. Telgrafta; *"Kabine, Avrupa'ya yapılacak Türk saldırısına Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'dan müttefikleri atmasına karşı koymaya ve Gelibolu Yarımadası'nı tutmaya karar verdi. Fransa ve İtalya bizimle beraberdir. Boğazları savunmak için Yunan, Romen ve Sırp hükümetlerinin de askeri yardımını sağlayabileceğimizi umuyoruz"* denilmiştir.¹⁸ Churchill de aynı gün İngiliz halkına bir bildiri yayınlayarak İngiliz

¹⁶ Saime Yüceer, "Büyük Taarruz Sonrasında Yaşanan Dış Gelişmeler ve Türk İngiliz Savaşının Çıkınamasında Tarafların Rolü", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 9, Sayı 14, 2008, s.384.

¹⁷ TNA, CAB 23/31/2, 15 Eylül 1922.

¹⁸ Şimşir, *Sakarya'dan İzmir'e...*, s.444

Hükûmeti’nin Boğazların serbestliğini sağlayacağını yazmıştır. Ayrıca İstanbul’daki Yüksek Komiserlere “*üç devletin bayrakları altında kurulan tarafsız bölgeye kesinlikle uyması zorunluluğunu*” Mustafa Kemal Paşa’ya bildirmelerini istemiştir.¹⁹ Churchill’dan alınan bu talimat neticesinde İstanbul’daki Yüksek Komiserler ve Başkomutan Harington Ankara Hükûmeti’ne bir telgraf çekerek İstanbul ile Boğazlar mıntıkasının tarafsızlığının korunmasını istemişlerdir.²⁰

Başbakan tarafından sömürgelere çekilen telgraf gazetelerde de yayınlanmıştır. Bu telgraf “tarafsız bölge”nin korunması için gerekirse Türklerle savaşılabilirliği anlamını taşıdığından muhatapları tarafından büyük bir tepkiyle karşılanmıştır. Öyle ki Kanada Başbakanı Mackenzie King haberi öğrendiğinde vatandaşlarının yeni bir savaş batağına bulaşmak istemediklerini söylemiştir.²¹ Avustralya Başbakanı Billy Hughes da haberin gazetelerde yayınlandığını öğrendiğinde Londra’ya bir telgraf çekerek durumu protesto etmiş ve imparatorluk birliğinin böyle bir eylemle tehlikeye atıldığını söylemiştir.²² Bir tek Yeni Zelanda bir tabur, gerekirse bir tugay gönderebileceğini belirtmiştir.²³ Sırbistan ve Romanya Türklerle savaşa girmek istemediklerini bildirmişlerdir.²⁴ Söz konusu telgrafta müttefiklerle iş birliği yapıldığı izlenimi de yaratılmıştı. Bundan dolayı telgraf Türklerle yeniden savaşa girmek istemeyen Fransa ve İtalya’da da şok etkisi yaratmıştır. Fransa hiçbir şekilde Türklerle karşı savaşmayacağını ifade etmiş, Başbakan Poincare İstanbul’daki Fransız Yüksek Komiser General Pelle’ye askerlerini geri çekmesi için talimat göndermiştir. Ayrıca İzmir’de Mustafa Kemal Paşa ile görüşmesini ve Fransa’nın İngiltere Başbakanının talimatlarıyla bir ilgisi olmadığını belirtmesini istemiştir. Poincare Fransız Parlamentosu’nda yaptığı konuşmada Fransa’nın Türkiye ile savaşmayacağını dile getirmiştir. Sadece Fransa değil İtalya da benzer bir politika takip edeceğini ifade etmiştir.²⁵ Fransa ve İtalya’nın İngilizlerin politikasının zıddı bir politika benimsemelerinin nedeni kendi çıkarları gereğidir. Zira Fransa’nın Türkiye’de sermaye yatırımları vardı ve Türklerle savaş durumu

¹⁹ Walder, *age.* s. 268, 269.

²⁰ A. Suat Bilge vd., *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1965)*, 2. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara, 1969, s. 49.

²¹ Walder, *age.* s.258.

²² Sevtap Demirci, “Millî Mücadele Döneminde Türk-İngiliz İlişkileri ve Mudanya Mütarekesi”, *Mudanya Mütarekesi’nin 100. Yılı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2023, s.69.

²³ Walder, *age.* s.257,258.

²⁴ Çulfa, *agm.*, s. 806.

²⁵ Sonyel, *age.* s. 271,272.

Fransız maliyesine zarar verecekti.²⁶ İtalya ise İzmir hilekârlığından²⁷ dolayı Türklerin karşısında olmak yerine yanında yer almayı tercih etmiştir.²⁸

General Pelle, Başbakan Poincare'den aldığı talimat gereği 18 Eylül'de Mustafa Kemal Paşa ile İzmir'de görüşmüştür. Pelle bu görüşmede Türk ordularının “tarafsız bölgeye” girmemesini istemiştir. Mustafa Kemal Paşa da hükûmetinin böyle bir bölge tanımadığını, Trakya'yı kurtarmadıkça Türk ordusunu durduramayacağını söylemiştir.²⁹

Kabinenin 18 Eylül tarihli toplantısına Savunma Bakanı'nın Harington'dan gelen telgrafi okumasıyla başlanmıştır. Bu telgrafta Türk birliklerinin üç-dört hafta içinde tarafsız bölgeyi geçip İstanbul'a ulaşabileceği yazılmıştır.³⁰ Bunun üzerine kabinenin ana gündem maddesi bölgedeki kuvvetlerin artırılması konusu olmuştur. Savaş Bakanı Worthington-Evans, Aldershot'taki üç bin kişilik tugayın birkaç gün içinde nakliye araçlarına bindirileceğini söylemiştir. Toplantıda bölgedeki İngiliz kuvvetlerinin sayılarının artırılmasının Türklerle gözdağı vereceği ve Türklerin Çanakkale'ye saldırmayacağı da ifade edilmiştir. Mısır'dan da bölgenin korunması için iki üç tümen gönderilip gönderilemeyeceğinin sorulması istenmiştir. Sonuçta Mısır'dan General Harington'un emirine bir sahra topçu tugayı, iki süvari alayı ve iki topçu bataryasının gönderilmesi kararı alınmıştır. İngilizlerin bölgeye hâkim olmak için uygulayacakları bir diğer yöntem de Çanakkale Boğazı'na obüsler yerleştirmek olmuştur. Bu obüslerin yerleştirileceği yerlerin General Harington tarafından derhal hazırlanması kararlaştırılmıştır. Ayrıca eğer bölgeye obüsler yerleştirirlerse Fransızların İngilizlerin burayı bir Cebel-i Tarık yapma teşebbüsüne giriştiğini düşünerek İngilizlerle beraber hareket etmelerinin de muhtemel olduğu düşünülmüştür. İngilizler bölgeyi sadece kara kuvvetiyle değil deniz ve hava kuvvetiyle de korumayı düşünmüştür. Deniz Kuvvetleri Komutanı 1921 yılında Akdeniz'de hazırlanan donanmanın takviye kuvvet olarak gönderilebileceğini; ama bunun Türklerin Boğazlardan geçişini engelleyemeyeceğini ifade etmiştir. Hava Kuvvetleri Komutanı bölgeye 10 deniz uçağı ve 6 uçak gönderilebileceğini

²⁶ Çulfa, agm., s. 807.

²⁷ I. Dünya Savaşı içerisinde imzalanan gizli antlaşmalardan biri olan St.Jean de Maurienne Antlaşması ile İzmir'in İtalya'ya verilmesi kararlaştırılmıştı. Ancak İngiltere, İtalyanların Anadolu'da yayılmasından rahatsızlık duymuş ve İzmir'in İtalya tarafından değil Yunanlılar tarafından işgal edilmesini menfaatlerine uygun bulmuştu. Yalçın, *age*. s.152.

²⁸ Mevlüt Çelebi, “Millî Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri”, *Belleten*, Cilt 62, Sayı 233, Nisan 1998, s. 197.

²⁹ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk 1919-1927*, (Bugünkü Dile Hazırlayan: Zeynep Korkmaz), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2006, s. 459.

³⁰ Şimşir, *İngiliz Belgelerinde...*, s. 429.

belirtmiştir.³¹ Kabinenin aynı günkü toplantısında Hava Kuvvetleri Komutanı uçakların yola çıktığını, 10 gün içinde Çanakkale’de olacağını ifade etmiştir. Mısır’dan bir filonun da ayın 28’inde Çanakkale’de olacağı bildirilmiştir. Toplantıda Savaş Bakanı, İstanbul’daki Yüksek Komiserlerin Mustafa Kemal Paşa’ya tarafsız bölgenin kesinlikle korunacağına yönelik hükûmet kararının iletilip iletilmediğini sormuştur. Başbakan, General Harington’dan gelen telgrafi okumuş ve telgraftan Mustafa Kemal Paşa’ya iletilecek böyle bir talimat alınmadığı anlamını çıkarmıştır. Telgrafta eğer bölgedeki kuvvetler güçlendirilirse Mustafa Kemal Paşa’nın ilerlemekten vazgeçeceği de belirtilmiştir. Ayrıca saha bölüğü ve tıbbi kuruluşa eklemeler yapılması ve tıbbi personelin artırılması da yazılmıştır. İngilizler Türklere gözdağı vermek için bölgeye birlikler, uçaklar ve gemiler göndermenin gerekli olduğunu düşünmüştür. Özellikle Başbakan bu güç ve kararlılık gösterisi sayesinde bölgedeki çatışmaların önlenebileceğini ifade etmiştir. Birliklerin tarafsız bölgeye ilerlemesinin düşmanca bir hareket olarak kabul edileceğinin Mustafa Kemal Paşa’ya bildirilmesi de istenmiştir. Bölgenin güçlendirilmesi konusunda İngilizler Fransızlardan bekledikleri desteği alamamışlardır. Nitekim Fransızlar Mustafa Kemal Paşa’nın saldırgan bir eylemde bulunmayacağını, bundan dolayı Türklere karşı deniz operasyonlarında yer almayacaklarını belirtmişlerdir. Ancak İngilizler, Fransızlarla birlikte hareket etme konusunda kararlı olduklarından toplantı sonunda Lord Curzon’un Paris’e giderek M. Poincare ile görüşmesi ve Fransızları ikna etmesi kararı alınmıştır.³² Bu arada İngiliz Savunma Bakanlığı’ndan General Harington’a bir telgraf çekilerek; “*Mustafa Kemal Paşa’nın Çanakkale’ye yaklaşmaması için özel bir uyarı var mı?*” diye sorulmuş, Harington da kararlı bir tutumla Mustafa Kemal Paşa’nın bundan caydırılabileceğini yazmıştır. Harington’ın telgrafında ayrıca Çanakkale’deki mevzileri durmadan güçlendirdiklerini ifade etmiştir.³³

Lord Curzon-Mösyö Poincare-Kont Sforza Görüşmesi

Kabinenin aldığı karar gereğince Lord Curzon 19 Eylül’de, Paris’e giderek Fransız Başbakanı Poincare ile görüşmüştür. Curzon’un bu görüşmeden beklentisi müttefikleriyle tarafsız bölgenin korunması konusunda ortak hareket etmelerini sağlamaktı. Görüşmede Curzon, Trakya, Boğazlar ve İstanbul sorunun düzenlenecek konferansta müttefiklerce çözüme kavuşturulacağını söylemiştir. Ayrıca tarafsız bölgeye uyulması konusunun Ankara’ya bildirildiğini belirtmiş, Fransız birliklerinin Boğazların Anadolu kıyısından Fransız

³¹ TNA, CAB 23/39/39, 18 Eylül 1922.

³² TNA, CAB 23/ 39/40,18 Eylül 1922.

³³ Şimşir, *İngiliz Belgelerinde...*, s. 441,442.

askerlerinin çekilmesini hayretle öğrendiğini ifade etmiştir. Poincare ise Türkleri kastederek zafer kazanmış bir millet karşısında olduklarını söylemiş ve genel barışı korumak zorunda olduklarını ifade etmiştir. Fransa'nın kolonilerdeki durumu hesaba katmak zorunda olduklarını söylemiştir. Bu da demek oluyor ki Fransız sömürgesi Tunus'tan Mustafa Kemal Paşa'ya tebrik telgrafları gitmesi Fransızları tedirgin etmiştir. Poincare konuşmasında bir konferans toplanması konusu üzerinde fazlaca durmuştur. Curzon ise Poincare'in bu sözlerine karşılık Müslüman dünyasının göz ardı edilemeyeceğini ve konferansın bir an önce toplanması gerektiği fikrine katıldığını; ama Mustafa Kemal Paşa'ya istedikleri hemen verilirse bir konferans toplanmanın anlamı olmayacağını ifade etmiştir.³⁴ Poincare, konuşmasını sonunda Türklerin isteklerini kabul edeceklerini ve İngilizlere destek vermeyeceklerini,³⁵ Fransızların Türklere ateş açmasının imkânsız olduğunu söylemiştir.³⁶ Curzon-Poincare görüşmesinden sonra aynı gün İtalya'nın Paris Büyükelçisi Kont Sforza'nın katıldığı bir görüşme daha gerçekleştirilmiştir. Sforza da görüşmede Fransız görüşünü destekleyerek Türklerin istediklerinde küçük gruplar halinde bile Trakya'ya geçebileceklerini ifade etmiştir.³⁷ Curzon ısrarla Fransızları İngilizleri yalnız bırakmakla suçlamış, meydana gelecek olaylardan Fransızların sorumlu olacağını ifade etmiştir. Bu ithamlara dayanamayan Poincare, Curzon'a sözlerini geri almasını istemiş ve ortam gerilmiştir. Poincare, Curzon'a karşı suçlamalarına devam etmiştir. Curzon bir müddet sonra bu hakaretlere dayanamamış ve toplantıyı terk etmiştir. Curzon bu olayı Londra'ya vardığında şu sözlerle anlatmıştır: "*Poincare bütün şuurunu kaybederek çeyrek saat boyunca çıldırmış bir okul müdürünün suçlu bir öğrenciyi azarlaması gibi avazının çıktığı kadar çılgın bir şekilde bağırды.*" Bu tatsız görüşmeden sonra Hardinge, Curzon ve Poincare ile görüşerek Curzon'un sözlerini geri alması, Poincare'in de özür dilemesi konusunda ikna etmiştir.³⁸ Bundan sonra tekrar başlayan görüşmelerde Curzon-Poincare-Sforza imzasıyla Ankara Hükûmeti'ne bir nota gönderilerek Venedik'te ya da başka bir yerde toplanacak konferansa bir temsilci göndermeleri istenilmiştir. Ayrıca Cemiyet-i Akvam gözetiminde Boğazların (Çanakkale Boğazı, Marmara Denizi ve

³⁴ Şimşir, *İngiliz Belgelerinde...*, s. 450-460.

³⁵ TNA, CAB 23/39/42, 20 Eylül 1922.

³⁶ Gotthard Jaeshke, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi: Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, (30 Ekim 1918-11 Ekim 1922)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989, s. 196.

³⁷ Şimşir, *İngiliz Belgelerinde...*, s. 462-474.

³⁸ Çulfa, agm., s.809.

Boğaziçi) serbest olacağını ve konferanstan önce ya da konferans esnasında “tarafsız bölge”ye Ankara Hükûmeti’nin asker göndermemesini yazmışlardır.³⁹

İngiliz Kabinesinin “Tarafsız Bölge”de Kalma Konusundaki Israrı-İngiliz Kamuoyunun Buna Tepkisi

20 Eylül’de toplanan kabinede Çanakkale’nin boşaltmasının İngilizlerin prestijine ciddi bir darbe vuracağı, bundan dolayı bölgeden asla çekilmemesi gerektiği kararı alınmıştır. Bu oturumda ayrıca bölgedeki kuvvetleri güçlendirmek için yapılacaklar konuşulmuştur. Hava mareşali Trenchard ilk hava takviyesinin 27 Eylül’de, Mısır’dan beklenen hava takviyesinin de 29 Eylül’e kadar geleceğini söylemiştir. Mısır’daki İngiliz Yüksek Komiseri Lord Allenby, Mısır’dan iki piyade taburunun gönderilmesinin ayarlandığını; ama nakliye sorunu olduğunu ifade etmiştir. Churchill, Yeni Zelanda Valisi’nden gelen telgrafı okumuş ve Yeni Zelanda’da 5000 kişinin gönüllü olarak bölgeye gideceğini ifade etmiştir. Başbakan da General Harington’dan gelen telgrafta Harington’ın 20.000 Yunanlı’nın İngilizlere yardım etme konusunda gönüllü olduğunu yazdığını belirtmiştir. Bu arada Türk ordusu Çanakkale’ye oldukça yaklaşmıştı. Bunun üzerine kabinede Türklere karşı bir uyarı ateşi açılması konusu üzerinde durulmuştur. Chamberlain’e göre Türklere sadece bir uyarı ateşi açmak yeterli olacaktır; ama Churchill’e göre Türklere çok ciddi bir uyarıda bulunulması gerekliydi. Chamberlain bununla yetinmeyerek Türklerin tarafsız bölgeyi ihlal etmeleri durumunda Türk savaş gemilerini ele geçireceğini, Haliç’teki Goben adlı Türk gemisini batıracağını ifade etmiştir. Ancak Başbakan George böyle aşırı önlemlere en son çare olarak başvurulacağını ifade etmiştir.⁴⁰ Curzon da Türklere karşı kuvvete başvurmaktan ziyade durumu diplomasi yoluyla halletmek gerektiğini söylemiştir.⁴¹ Ayrıca Rumbold’dan gelen bir telgrafta Türk gemilerine el koymanın imkânsız olduğu yazılmıştı. Bundan sonra kabine Türklere karşı şiddete başvurmaktan vazgeçmiştir.⁴² Bu arada İngiltere Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Crowe’dan Paris Büyükelçisi Hardinge’e bir telgraf çekilerek General Harington’a çekilen telgraftan bahsedilmiştir. Bu telgrafta Gelibolu yarımadası ve Boğazların serbestliğinin İngilizler için çok önemli olduğu, hatta önem bakımından Çanakkale’nin birinci, İstanbul’un ikinci, İzmit’in ise üçüncü sırada olduğu yazılmıştır. Ayrıca Gelibolu’yu korumak için

³⁹ Ali Fuat Cebesoy, *Siyasi Hatıralar: Büyük Zafer’den Lozan’a*, Cilt 1, Temel Yayınları, İstanbul, 2002, s. 78.

⁴⁰ TNA, CAB, 23/39/42, 20 Eylül 1922.

⁴¹ Çulfa, agm., s.811.

⁴² Jaeschke, *age*, s. 196.

gerekirse İstanbul ve İzmit'teki birliklerin bölgeye çekilebileceği ifade edilmiştir.⁴³

İngiliz kabinesi tarafsız bölgede kalma konusunda son derece ısrarlı olsa da İngiliz kamuoyu bu politikaya destek vermemiştir. Nitekim İngiliz kamuoyu boğazların serbestliğinin can alıcı bir gereklilik olduğunu düşünmüyordu. *Daily Mail* gazetesinin 18 Eylül'de yaptığı haberinde “Durdurun Bu Yeni Savaşı” manşetini atılmıştır. “Türklerle Büyük Bir Savaş İçin Hükûmet Planı” “Fransa ve İtalya savaşa karşı sömürgelere olağanüstü çağrıda bulunuldu” haberleri yapılmıştır.⁴⁴ *Daily Mail* gazetesinin 21 Eylül tarihli sayısında da “Çanakkale'den Çekiliniz” başlıklı bir haber yapılmıştır. İngiliz İşçi Federasyonu'na mensup 30 kişilik bir grup Lloyd George'u görmeye giderek İngiliz işçilerinin savaşa kesinlikle karşı olduğunu belirtmişlerdir.⁴⁵

Türk Ordusunun Tarafsız Bölge'ye Girişi ve Mudanya Mütarekesi

İngilizlerin tarafsız bölge ilanı Türkler nezdinde çok bir şey ifade etmemiştir. Türk ordusu kararlı bir şekilde Çanakkale istikametinde ilerlemeye devam etmiş ve 19 Eylül'de Bayramiç'i ele geçirmiştir. 23 Eylül'de de 200 kadar Türk süvarisi “tarafsız bölge”ye girmiştir. İngiliz Teğmen Naylor, Türk komutanına derhal çekilmesini söylemiş, komutan da böyle bir bölge tanımadıklarını ifade etmiştir. Bu arada bölgeye giren Türk askeri sayısı 1000'i aşmıştır.⁴⁶ Türklerin bu ilerleyişi karşısında endişelenen İngilizler tel örgülerle savunma hatları oluşturmuşlar, deniz savaş araçlarını ve keşif uçuşlarının sayılarını artırmışlardır.⁴⁷ Ancak tüm bunlar Türkleri durdurmaya yetmemiştir. Durum İstanbul'daki General Harington'a bildirilmiştir. Harington, bir telgraf yazarak Türk askerlerinin tarafsız bölgeden çekilmelerini istemiştir.⁴⁸ Mustafa Kemal Paşa Harington'a yazdığı telgrafta;

“Çanakkale'deki birliklerimizin bulundukları yerde kalmalarını ve herhangi bir olay çıkarmamalarını cephe komutanlığına bildirdim. Eğer siz de Asya kıtasındaki birliklerinizin Fransa ve İtalyan birlikleri gibi geri çekilmesini sağlarsanız, Boğazlar kıyısındaki birliklerimizin birazının geri

⁴³ Şimşir, *İngiliz Belgelerinde...*, s.478.

⁴⁴ Walder, *age.* s. 272, 274.

⁴⁵ Sonyel, *age.* s. 272,273.

⁴⁶ Kaya Tuncer Çağlayan, “Çanak(kale) Krizi'nde İngiltere'nin Askeri Durumu” *Turkish Studies*, Cilt 12, Sayı 9, 2017, s. 29, 30.

⁴⁷ Ayşe Yanardağ, “Başkumandanlık Meydan Muharebesinin Askeri ve Siyasi Sonuçları: Çanakkale Krizi ve Mudanya Mütarekesi”, *Uluslararası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Sempozyumu*, (Kasım 2017), Ankara, 2018, s.392.

⁴⁸ Çulfa, *agm.*, s.811.

çekilmesini ve Çanakkale’de sadece sivil ve iç güvenlik görevlilerimizin bulundurulacağını şimdiden bildirmeye hazırım”

demıştır.⁴⁹ Harington gayet itidalli davranarak iki ordu arasında bir çatışma çıkmasına izin vermek istemediğinden Mustafa Kemal Paşa ile görüşmek istemiştir.⁵⁰

Oldukça zor durumda kalan İngilizler bölgeyi denizden savunma kararı almışlardır. Amiral Brock’un diğer müttefik amiralleri ile iş birliği yaparak Mustafa Kemal Paşa’nın “tarafsız bölge”yi geçmesine müsaade etmemesi istenmiştir. Ayrıca General Harington tarafından teklif edilen Türklerin Trakya’nın tarafsız bölge dışında bir yere çıkmalarına müsaade edilmesi teklifine Savaş Bakanı herhangi bir anlaşmayı kabul etmeden böyle bir teklifin kabul edileceğinin çok aşağılayıcı olacağı gerekçesiyle reddedilmesi istenmiştir. Eğer Türklerin Trakya’ya geçişine izin verilirse Boğazlarda hareket özgürlüğüne sahip olunup olunmayacağı garanti olmayacaktı ve bölge iyi savunulmazsa Bolayır Hatları da tehlikeye girecekti. Bundan dolayı Türklerin Trakya’ya geçişine müsaade edilmemeliydi. Bu arada Rumbold’dan gelen bir telgraf okunmuştur. Rumbold telgrafında Türklerin İngiliz mevzilerine kadar geldiğini yazmıştır.⁵¹ Gerçekten de Türk ordusu tarafsız bölge sınırına oldukça yaklaşmış, İngilizlerle aralarındaki mesafe 20-30 metreye kadar düşmüştür. İki taraf bu kadar yaklaşmasına rağmen aralarında herhangi bir silahlı çatışma çıkmamıştır. Bu durum askerlerin birbirleriyle yüz göz olmasına neden olmuş, Türk ve İngiliz askerleri arasında alışveriş şakaları, konuşma şakaları, işaret şakaları doğal bir hale gelmiştir.⁵² Bu durum kabinede görüşüldüğünde Başbakan duruma oldukça sinirlenmiş ve bölgedeki İngiliz yetkililerin verilen emirlere uygun hareket etmediklerini söylemiştir. Bölgeden gelen telgraflarda yazanlardan anlaşıldığına göre bölgedeki Türk kuvvetlerinin sayısı 4.500’dür. Bu askerler savaşıma istekli değildirler, ellerinde beyaz bayraklarla dolaşmaktadırlar. Churchill, General Harington’a bir telgraf yazılarak Türklere tarafsız bölgeden derhal çekilmeleri ultimatoomunun verilmesini teklif etmiştir.⁵³ 30 Eylül’de toplanan İngiliz kabinesinde gönderilen bu ultimatoomun Türklerle İngilizler arasında bir husumete neden olmamasına şaşırılmış ve neticede Harington’un gönderilen

⁴⁹ Mustafa Onar, *Atatürk’ün Kurtuluş Savaşı Yazışmaları II*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995, s.382,383.

⁵⁰ Sonyel, *age.* s. 277.

⁵¹ TNA, CAB, 23/39/54, 29 Eylül 1922.

⁵² İsmet İnönü, *Hatıralar*, Yay. Haz. Sabahattin Selek, 5. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2018, s. 294.

⁵³ TNA, CAB, 23/39/54, 29 Eylül 1922.

talimata uymadığı, Türklere ultimatom vermediği anlaşılmıştır. General Harington Rumbold'un da tavsiyesiyle Türklerle savaşmak yerine görüşmeyi tercih etmiştir. Rumbold 1 Ekim'de Londra'ya gönderdiği telgrafta Mustafa Kemal Paşa'nın Çanakkale'ye saldırmak gibi bir düşüncesinin olmadığı, mayını ateşleyerek bir ateş cümudiyesi başlatmanın önerilemeyeceğini yazmıştır.⁵⁴

İngiliz kabinesinde bunlar görüşülürken 28 Eylül tarihinde Fransız Franklin Buollion, İzmir'de Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey ve Yusuf Kemal Bey ile görüşerek Türk kuvvetlerinin “tarafsız bölge”ye girmemesini, kuvvete başvurulmaması gerektiğini, kendi kanaatine göre konferansta Türk isteklerinin kabul edileceğini ifade etmiştir.⁵⁵ Türk tarafında bunlar olurken Lord Curzon, Paris'te Ankara'nın Londra temsilcisi Nihat Reşad ile görüşme yapmış ve Mustafa Kemal Paşa'nın mütareke tekliflerine hala cevap vermediğini, tarafsız bölgeye girdiğini, eğer çıkmazsa iki tarafın bir savaş eşğine geleceğini söylemiştir. Bunun üzerine Nihad Reşad Mustafa Kemal Paşa'ya derhal bir telgraf çekeceğini ifade etmiştir.⁵⁶ Paris'te bu görüşmenin gerçekleştiği sıralarda Mustafa Kemal Paşa da müttefiklerin 23 Eylül tarihli Paris kararlarına cevap olarak Edirne dahil Meriç'e kadar Trakya'nın boşaltılarak Türkiye'ye verilmesini istemiş, konferansın Mudanya'da 3 Ekim'de toplanmasının uygun olduğunu, Başkomutanlık adına konferansa Batı Cephesi komutanı İsmet Paşa'nın katılacağını belirtmiştir.⁵⁷ 3 Ekim'de başlayan Mudanya Konferansı'nda Türkiye'yi İsmet Paşa, İngiltere'yi General Harington, Fransa'yı General Charpy, İtalya'yı General Monbelli temsil etmiştir. Görüşmeler sonucunda Mudanya Mütarekesi imzalanmış ve Doğu Trakya, İstanbul ve Boğazlar Türk Hükûmetine verilmiştir.⁵⁸

Sonuç

Kurtuluş Savaşı'nda Batı Cephesi'nde Yunanlılarla mücadele eden Türk ordusu Başkomutanlık Meydan Muharebesi'ni kazanarak büyük bir başarı elde etmiştir. Yunanlıların elinden İzmir de dâhil olmak üzere birçok yeri almıştır. Ancak Başkomutan Mustafa Kemal Paşa bununla yetinmeyip Misak-ı Milli hedefleri doğrultusunda Trakya'yı da ele geçirmek istemiş ve Türk ordusunu Çanakkale'ye yöneltmiştir. Trakya'yı toplanacak konferansta pazarlık unsuru olarak kullanmak isteyen İngilizler, konferanstan önce buranın Türklere

⁵⁴ Sonyel, *age.* s.278.

⁵⁵ Tansel, *age.* s.208,209.

⁵⁶ Şimşir, *İngiliz Belgelerinde...*, s.591.

⁵⁷ Atatürk, *age.* s.460.

⁵⁸ Enver Ziya Karal, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1981, s. 114.

verilmesini istemediklerinden Trakya güzergâhında yer alan Çanakkale bölgesini “tarafsız bölge” ilan etmişlerdir. Türkler için her ne kadar “tarafsız bölge” diye bir şey olmasa da İngilizler böyle bir bölgenin varlığı konusunda ısrarcı olmuşlardır. Bölgenin nasıl korunacağı konusunda İngiliz kabinesinde birçok müzakere gerçekleştirilmiştir. Bu müzakerelerde özellikle Başbakan Lloyd George, Dışişleri Bakanı Lord Curzon ve Sömürge Bakanı Winston Churchill baskın olmuştur. Bu üç isim müzakerelerde bölgenin stratejik öneminden dolayı kesinlikle korunması gerektiği üzerinde durmuşlar, müzakerelere katılan diğer bakan ve komutanlar da bu görüşü paylaşmışlardır. Ancak Türklerin kararlı bir şekilde ilerlemesi ve Türk zaferinin Müslüman dünyasında büyük bir coşkuyla karşılanması neticesinde kabine geri adım atmak durumunda kalmıştır. Bölgedeki birliklerin geri çekilmesi kararını vermiştir. Bu konuda kabine ile Savaş Ofisi arasında bir görüş ayrılığı yaşanmıştır. Nitekim Savaş Ofisi’nden General Harington ve Rumbold, bölgedeki birliklerin geri çekilmesi durumunda İstanbul ve Boğazların tehlikeye düşeceğini ifade ederek bu karara karşı çıkmışlardır. Harington ve Rumbold’un önerisi kabinede değerlendirildiğinde birliklerin geri çekilmesi kararından vazgeçilmiştir. Bundan sonra gerçekleştirilen müzakerelerde bölgeden çekilmemesi, bölgedeki kuvvetlerin artırılması gerektiği kararı alınmıştır. Bu karar alınırken kabinede herhangi bir görüş ayrılığı yaşanmamıştır. Sadece Türklerin bölgeye çok yaklaşması neticesinde bazı bakanlar Türklere ateşle karşılık verilmesini istemiş; ama Lloyd George ve Curzon buna itiraz etmişlerdir. Sonuçta Türklere ateş açılmasından vazgeçilmiştir. Öyle görünüyor ki Başbakan Lloyd George kabinedeki bakanları ikna etme konusunda ciddi sorunlar yaşamamıştır. Bir noktadan sonra bakanlar ortak bir payda da buluşmuşlardır. Ancak müttefik Fransa ve İtalya ile sömürgeler için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Öyle ki Fransa ve İtalya, Türklerle tekrar karşı karşıya kalmak istemediklerinden bu konuda İngilizlerle beraber hareket etmek istememişlerdir. Müttefiklerinden beklediği desteği alamayan İngilizler bu sefer sömürgelerine yönelmiş; ama sömürgeleri de bekledikleri gibi bir cevap vermemiştir. İngilizler “tarafsız bölge”nin korunması konusunda bekledikleri desteği alamamalarına rağmen bölgeden çekilirlerse prestijlerine ciddi zarar geleceği düşüncesiyle Türkleri buradan geçirmeme konusunda diretmişlerdir. Ancak Türklerin kararlı bir tutum sergileyerek böyle bir bölge tanımaması ve o yönde hızla ilerlemesi İngilizlerin geri adım atmasına neden olmuştur. Sonuçta 11 Ekim’de imzalanan Mudanya Ateşkes Antlaşması’nda Doğu Trakya, İstanbul ve Boğazların Türklere verilmesi kararına razı olmuşlardır.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

The National Archives of the UK (TNA), Kew, İngiltere

Records the Cabinet Papers (CAB) 23/31/1, 7 Eylül 1922, 23/31/2, 15 Eylül 1922, 23/39/39, 18 Eylül 1922, 23/ 39/40,18 Eylül 1922, 23/39/42, 28 Eylül 1922, 23/39/54, 29 Eylül 1922, 23/39/54, 29 Eylül 1922.

Kitaplar ve Makaleler

(1995) *Türk İstiklal Harbi 2. Cilt, Batı Cephesi,6. Kısım, 4. Kitap, İstiklal Harbi'nin Son Safhası*, Genelkurmay Basımevi, Ankara.

(2023) *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, 19. Yüzyılın İkinci Yarısından 20. Yüzyılın Başlarına Kadar Osmanlı Devleti ve Yeni Türkiye'nin Doğuşu (Modernleşen Türkiye)* Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

ATATÜRK Mustafa Kemal (2006) *Nutuk 1919-1927*, Bugünkü Dile Haz. Zeynep KORKMAZ, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

BİLGE A. Suat vd. (1969) *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1965)*,2. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara.

CEBESOY Ali Fuat (2002) *Siyasi Hatıralar: Büyük Zafer'den Lozan'a, Cilt 1*, Temel Yayınları, İstanbul.

ÇAĞLAYAN Kaya Tuncer (2017) *Çanak(kale) Krizi'nde İngiltere'nin Askerî Durumu, Turkish Studies*, Cilt 12, Sayı 9, s.19-34.

ÇELEBİ Mevlüt (1998) Millî Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri, *Belleten*, Cilt 62, Sayı 233, s.157-206.

ÇULFALI Mustafa (1999) Çanakkale Krizi ve Lloyd George'un İktidardan Düşmesi: Eylül-Ekim 1922, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 15, Sayı 45, s. 801-820.

DEMİRCİ Sevtap (2023) Millî Mücadele Döneminde Türk-İngiliz İlişkileri ve Mudanya Mütarekesi, *Mudanya Mütarekesi'nin 100. Yılı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

İNÖNÜ İsmet (2018) *Hatıralar*, Yay. Haz. Sabahattin SELEK, 5. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara.

JAESHKE Gotthard (1989) *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi: Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, (30 Ekim 1918-11 Ekim 1922)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

- KARAL Enver Ziya (1981) *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- ONAR Mustafa (1995) *Atatürk’ün Kurtuluş Savaşı Yazışmaları II*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- SONYEL Salahi R. (1986) *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- ŞİMŞİR Bilal (2000) *İngiliz Belgelerinde Atatürk (1919-1938): Ekim 1921-Ekim 1922, Cilt 4*, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- (2006) *İngiliz Belgeleriyle Sakarya’dan İzmir’e 1921-1923*, 3. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- TANSEL Selahattin (1991) *Mondros’tan Mudanya’ya Kadar, Cilt IV*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.
- ÜNALP F. Rezzan (2023) Çanakkale’den Mudanya’ya Nasıl Gelindi: Mudanya Mütarekesi, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, Cilt 22, Sayı 34, s.81-108
- WALDER David (1970) *Çanakkale Olayı*, Milliyet Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- YALÇIN Durmuş (2016) *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, 12. Baskı, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- YANARDAĞ Ayşe (2018) Başkumandanlık Meydan Muharebesinin Askeri ve Siyasi Sonuçları: Çanakkale Krizi ve Mudanya Mütarekesi, *Uluslararası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Sempozyumu*, (3-5 Kasım 2017), Ankara, s. 388-400.
- YÜCEER Saime (2008) Büyük Taarruz Sonrasında Yaşanan Dış Gelişmeler ve Türk İngiliz Savaşının Çıkınamasında Tarafların Rolü, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 9, Sayı 14, s.131-151.